

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”Titta vilka fina målteckningar!”

- Pedagogisk dokumentation i förskolan ur barns perspektiv

Linda Gullbert

Royna Strömberg Seimertz

”KUFA/BL2/LAU 990”

Handledare: Birgitta Kullberg

Examinator: Pia Williams

Rapportnummer: HT13-2920-012

Abstract

Examensarbete inom Lärarprogrammet LP01

Titel: "Titta vilka fina målteckningar!" – Pedagogisk dokumentation i förskolan ur barns perspektiv.

Författare: Linda Gullbert och Royna Strömberg Seimertz

Termin och år: Ht 2013.

Kursansvarig institution: (För LAU390/LAU395/LSÄ600: Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap)

Handledare: Birgitta Kullberg

Examinator: Pia Williams

Rapportnummer: HT13-2920-012

Nyckelord: pedagogisk dokumentation, lärande, etik, barns perspektiv, barnintervjuer

Sammanfattning

Syfte

Studiens avsikt är att ta reda på vad barnen visar och säger om att deras lärande blir synliggjort genom pedagogisk dokumentation.

Våra frågeställningar är:

Vad säger barnen om den pedagogiska dokumentation som synliggörs i verksamheten?

Hur uppfattar och tolkar barnen innebörderna i pedagogisk dokumentation av sitt lärande?

Vad säger barnen om att bli dokumenterade?

Metod och material

En kvalitativ forskning med ostrukturerade eller semistrukturerade intervjuer samt observationer genom gåturer. Totalt ingår åtta barns intervjuer och deras val av dokumentationsplatser på två olika förskolor. Vid intervjuförloppet användes ljudupptagning och observationerna fördes med penna och papper. Därefter har materialet transkriberats och analyserats.

Resultat

Utifrån dessa två förskolor är det främst fotografierna som barnen väljer att visa. Observationerna visar dessutom att kategorin pedagogisk dokumentation exponerats mest antal gånger av barnen. Intervjuresultatet gav en stor variation av barnens uppfattningar. Denna variation har kategoriserats i följande huvudkategorier: Pedagogisk dokumentation, lärande och etik. När det gäller lärandet utläser vi att barnen är medvetna att de lär sig saker medan de berättar om den dokumentationen som de visar oss. Här fann vi utsagor där barnen berättade konkret om den dokumentationen som de riktade sin uppmärksamhet mot dvs det vi benämner som här och nu. Vissa återberättade om sina erfarenheter de varit med om medan andra reflekterade och tänkte bortom här och nu. Barnens svar visar också på att viss dokumentation är viktig för dem. I frågorna kring fotografier och att bli fotograferad förekommer både positiva och negativa utsagor.

Betydelse för läraryrket

Genom att lyfta fram och använda sig av barnens perspektiv kan man förbättra och utveckla den pedagogiska dokumentationen samtidigt som barnen blir delaktiga. Vi anser att barnens utsagor och upplevelser kan väcka tankar och diskussioner hos andra lärare. Förhoppningsvis kan vår studie inspirera andra forskare att göra liknande undersökningar.

Förord

Vårt intresse för att skriva om ämnet pedagogisk dokumentation kommer från våra två förskolor. Det är här vi blivit Reggio inspirerade och förstått vikten av att verksamheten och dess lärare är under ständig utveckling och förändring.

Vi vill tacka varandra för ett gott samarbete där var och en av oss enskilt kan stå för innehållet i arbetet.

Tack alla barn för att ni är så underbara och låter oss få ta del av era tankar. Utan era intervjuer skulle denna undersökning inte kunnat genomföras. Vi vill också tacka vår handledare, chef och alla våra kollegor för all support och hjälp till vårt skrivande. Ett särskilt tack till vår Pedagogista som läst och slutgranskat vår text. Sist men inte minst tack till våra nära och kära som stöttat oss under hela vår utbildning och in i mål.

Innehållsförteckning

Abstract	
Förord	
1. Inledning	6
2. Begreppsförklaring	7
3. Syfte och frågeställning	8
4. Teoretiskt perspektiv och litteraturgenomgång	9
4.1 Sociokulturella teorin	9
4.2 Utvecklingspedagogiska teorin – Det lekande lärande barnet	10
4.3 Styrdokument	10
4.4 Pedagogisk dokumentation	11
4.5 Etik i förskolan gällande pedagogisk dokumentation	12
4.6 Barns lärande gällande pedagogisk dokumentation	13
4.7 Barns perspektiv	14
4.8 Reggio filosofin	15
5. Metod	17
5.1 Metodval	17
5.2 Pilotstudie	17
5.3 Intervju	17
5.4 Verktyg	18
5.5 Observationer	18
5.6 Urval	18
5.7 Etiska principer	19
5.8 Tillförlitlighet - Reliabilitet och validiteten	19
5.9 Generaliserbarhet	20
5.10 Bearbetning av data	20
5.11 Metod diskussion	21
6. Resultat redovisning	22
6.1 Resultat av observationerna	22
6.2 Resultat av intervjuerna	23
6.2.1 Barnens val av dokumentationsplatser	23
6.2.2 Barnens uppfattningar om lärandet	23
6.2.3 Barnens uppfattningar ur etisk synvinkel	24
6.3 Studiens resultat	26
7. Diskussion	27
7.1 Diskussion om resultatet av observationerna	27
7.2 Diskussion om resultatet av intervjuerna	28
7.3 Diskussion om resultatet av barns lärande	28
7.4 Diskussion om resultatet av etik	30
7.5 Didaktiska konsekvenser	31
7.6 Fortsatt forskning	33

8. Slutord	33
Referenslista	34
Bilagor	36

1. Inledning

I förskolans läroplan (Skolverket, 2010) står det, att varje barns utveckling och lärande behöver följas upp, dokumenteras och analyseras. Det påvisas i läroplanen att det skall finnas ett tydligt barnperspektiv när förskolans kvalitet följs upp och utvecklas. Arbetsmetoden man hänvisar till, är att systematiskt dokumentera och följa barns lärande. Man kan fråga sig hur barnen upplever detta samt om barnen ger sitt samtycke till att bli dokumenterade. Dessa frågor anser vi vara betydelsefulla att synliggöra, eftersom barnen är en del i verksamheten och det är verksamheten vi ska få ökad kunskap om för att på så sätt skapa bästa möjliga förutsättningar för varje enskilt barn.

Vi har förstått att pedagogisk dokumentation är något man diskuterar mycket ute i verksamheterna och arbetssätten är varierande, till exempel att fotografera, använda sig av barns teckningar samt lyssna och föra anteckningar vid dialoger. Skolverket (2012) har tillsammans med forskare gett ut en handledningsskrift för att stötta lärarna i detta arbete.

Här väljer man från Skolverket (2012) att lyfta fram pedagogisk dokumentation som ett arbetsverktyg och som ett perspektiv på hur man kan synliggöra barns lärstrategier. Genom att arbeta med denna skrift förtydligas också andra processer som kan ligga till grund när lärarna skall utvärdera, granska och följa upp sin verksamhet. Grunden bygger på att lärarna för gemensamma diskussioner kring varför och hur de tänkt arbeta med pedagogisk dokumentation samt ser över sin verksamhet, barnsyn och sitt förhållningssätt så att dessa harmoniserar med läroplanens intentioner. En aspekt är hur man får alla berörda, då inte minst barnen, med i reflektionerna så att dokumentationen blir levande och pedagogisk.

Pedagogisk dokumentation leder sannolikt till en djupare insikt om barns lärande och utvecklandet av verksamhetens kvalitet. Men man måste våga diskutera och reflektera över de etiska effekter som kan förekomma om man inte tar barns perspektiv.

I vår studie handlar det om att förstå och beskriva vad barn tycker, tänker och säger om den pedagogiska dokumentationen där deras lärande syns samt vad de säger om att bli dokumenterade. Det är vi som forskare som skall ge barnet möjlighet att förmedla upplevelser, erfarenheter, tankar och känslor. Johansson (2003b) anser att forskarens eller lärarens förmåga är att se och uppfatta barnets perspektiv ur barnets ögon vilket bidrar till att barnet får möjlighet till inflytande och påverkan.

Vi som forskare har medvetet valt att rikta uppmärksamheten mot två vanligt förekommande objekt, den digitala fotoramen samt någon av barnens teckningar. Dessa två objekt är enligt Skolverkets (2012) handledningsskrift två av de dokumentationer som förekommer i barnens miljö och som vid reflektion kan bli en pedagogisk dokumentation. Följaktligen kan dessa objekt vara en start kring att arbeta med pedagogisk dokumentation som tillsammans med både barn och vuxna kan användas för att synliggöra processerna i förskolans verksamhet. Av denna anledning är dessa dokumentationsformer av värde för studien.

2. Begreppsförklaring

Nedan har vi valt att förtydliga några av de begrepp som är aktuella utifrån forskningssammanhang vilka även är relevanta i vår studie. Vi har valt att lägga dessa tidigt i uppsatsen för att läsaren skall få en tydlig förståelse för vår undersökning.

Observation:

Observation är själva iakttagelsen på det man vill studera (Svenning, 2009).

Dokumentation:

Dokumentation är när man gör iakttagelsen synlig utifrån det man observerat (Svenning, 2009).

Pedagogisk dokumentation:

Pedagogisk dokumentation är när man reflekterar och försöker förstå läroprocesserna som pågår i verksamheten (Dahlberg, Moss och Pence, 2002). Enligt Svenning (2009) blir dokumentationen pedagogisk när iakttagelsen används som reflektion och till tolkning.

Barns perspektiv:

Här krävs det att lärarna ger barnen möjligheter att förmedla upplevelser, erfarenheter, tankar och känslor (Pråmpling Samuelsson och Sheridan, 2003). Barnens inverkan och påverkansmöjlighet baserar sig på lärarens kunnande att se och uppfatta barnens perspektiv genom barnens ögon, barnens eget bidrag (Johansson, 2003b).

Barnperspektiv:

Barnperspektivet innebär något för barnens bästa genom en vuxens ögon. Lärarens människosyn är en av grunderna som bygger upp barnperspektivet, tillsammans med yrkeserfarenhet, kompetens och utbildning. Det är de vuxnas tolkning som gäller angående barnens generella behov.

Objekt:

När barnet gör aktiviteter eller uppgifter för att vi vuxna ska bli nöjda blir de ett objekt för vår vilja (Taguchi Lenz, 1997).

Subjekt:

Vi vuxna ser barn som ett subjekt när vi låter barnet vara delaktiga och när de får vara med och påverka (Taguchi Lenz, 1997).

3. Syfte och frågeställning

Studiens avsikt är att ta reda på vad barnen visar och säger om att deras lärande blir synliggjort genom pedagogisk dokumentation.

Frågeställningar

Vad säger barnen om den pedagogiska dokumentation som synliggörs i verksamheten?

Hur uppfattar och tolkar barnen innebörderna i pedagogisk dokumentation av sitt lärande?

Vad säger barnen om att bli dokumenterade?

4. Teoretiska perspektiv och litteraturgenomgång

Inledningsvis beskrivs de teoretiska perspektiv som studien vilar på. Därefter kommer riktlinjer från styrdokument samt litteraturgenomgång av tidigare forskning som rör pedagogisk dokumentation gällande etik, barns lärande och barns perspektiv. Slutligen kommer en beskrivning av pedagogisk dokumentation ur det Italienska perspektivet, Reggio filosofin.

4.1 Sociokulturella teorin

Det sociokulturella perspektivet är användningsbart i vår studie kring pedagogisk dokumentation. Främst eftersom det är genom reflektion med andra som dokumentationen blir pedagogisk, eftersom denna är både ett förhållningssätt och en kommunikation (Lenz Taguchi, 1997).

Varje barn föds in i en egen unik social värld som i sin tur har formats av andra medmänniskors historiska och kulturella livserfarenheter. Detta synsätt innebär att barns utveckling och lärande beror på nära mänskliga kontakter, s.k. metakontrakt, som det kompetenta barnet absorberar genom alla olika samspelssituationer de är delaktiga i. Genom samspel med andra förmedlas både omedvetet och medvetet viktiga grundläggande insikter och färdigheter som barnet lägger i sin kulturella ”ryggsäck”. Mångfalden av barns tidigare erfarenheter möts sedan i nya sammanhang, t.ex. förskolan där nya relationer, situationer och sammanhang bildar nya gemensamma kulturella världar (Hundeide, 2003).

Säljö (2011) ser också utifrån ett sociokulturellt perspektiv på lärandet. Han poängterar att vi måste inse kommunikationens betydelse när kunskap och lärande skapas. Kunskap finns och sker hela tiden i samspel mellan människor och vårt främsta redskap är språket. Via dialoger försöker vi människor förstå varandras perspektiv för att gemensamt hantera situationer som uppkommer i vårt dagliga vardagsliv. En aspekt i detta är, skriver Säljö, att det inte finns en neutral, objektiv bild av verkligheten. Istället är det vår interaktion i just det sammanhanget som är av betydelse av hur vi uppfattar och tolkar omvärlden - det vill säga ett situerat lärande.

Pedagogisk dokumentation kan som vi nämnde tidigare ses både som ett förhållningssätt och en kommunikation. Ett kollektivt lärande där man tillsammans med barnen synliggör processen i aktiviteter som råder i verksamheten. Här är det betydelsefullt att lärarna är medvetna om att barnens tidigare erfarenheter påverkar deras sätt att tänka och reflektera. I dessa dialoger kring den nya upplevelsen, skapas sedan nya erfarenheter, som i sin tur leder till ett nytt sätt att tänka. Ett tillvägagångssätt inom det sociokulturella perspektivet kan vara utvecklingspedagogiken i vilken barns olika idéer och tankar lyfts fram som något värdefullt.

4.2 Utvecklingspedagogiska teorin - Det lekande lärande barnet

Det lekande barnet är aktivt, kreativt och erfaraner i samspel med andra barn och vuxna, i en miljö där läraren ger förutsättningar för en lärande och utvecklande process. Enligt Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) delar utvecklingspedagogiken upp lärandet i två oskiljaktiga delar som är beroende av varandra. Vad som kan läras ut, kunskap eller förmåga, kallas i teorin för lärandets objekt. Hur det lärs ut, hur barnen gör eller går till väga, kallas för lärandets akt. Barnens förståelse för sitt eget sätt att lära sig blir också lärandets akt. Objektet kan vara ett specifikt innehåll, till exempel en bild/teckning/ foto eller en hänvisning till en tidigare aktivitet. Att få syn på och därtill bli medveten om sitt eget lärande beskrivs som det centrala.

Författarna framställer utvecklingspedagogiken i tre faser:

- Ta reda på hur barn får förståelse för ett specifikt fenomen.
- Ta reda på vilka olika sätt barnen använder sig av för att upptäcka och urskilja olika fenomen.
- Synliggöra mängden av olika sätt att tänka om något, variationen.

Genom att använda variationsteorin får vi syn på barns olika sätt att urskilja. Variationen används för att förtydliga ett fenomen ur olika erfarenhetsperspektiv. Det här skildras av författarna som ett fokusområde inom utvecklingspedagogiken, det att ge barnen förutsättningar att synliggöra sin värld för sig själva och för andra. En av de viktigaste beståndsdelarna i teorin är att tillvägagångssätten som används för datainsamling lockar barnen att tycka, tänka igenom och på olika sätt dela med sig av sina erfarenheter.

4.3 Styrdokument

Den 2010 reviderade läroplanen, Lpfö 98, har inte bara förtydligats och ändrats utan det har också tillkommit nya textavsnitt. Alla förändringar i en läroplan ska ses som en kvalitets säkring men den nya delen kring just dokumentation (uppföljning, utvärdering och utveckling) är riktad mot förskolan för att höja och utvärdera förskolans kvalitet (Skolverket, 2010).

I den reviderade Lpfö 98, beskrivs dokumentation som arbetsprocesser för att kunna följa upp barns utveckling och lärande. Riktlinjerna är att följa upp varje barns utveckling och verksamheten i sin helhet för att via dokumentationen utvärdera ifall förskolan svarar upp mot läroplanens intentioner (Skolverket, 2010).

Hur, förskolläraren och arbetslaget, skall genomföra dokumentationen är inte beskrivet i detalj. Några aspekter som tas upp är att man bör använda sig av flera former av dokumentation för att analysera barnens samspel, kommunikation och delaktighet. Det är således upp till varje verksamhet att hitta metoder som fungerar som känns rätt både etiskt mot barnen och beroende på vilken teknik lärarna känner sig tillfreds med. Däremot står det klart, att verksamheten ska utgå från ett tydligt barnperspektiv (Skolverket, 2010).

Det intressanta är att dokumentationen också skall påvisa hur och på vilket sätt barnen är med och påverkar sitt inflytande i dokumentationen. Denna sista riktlinje ligger helt i fas med vår studie och den vill vi lyfta för att belysa barns perspektiv.

Genom Skolverket (2010) uttrycks det som följer:

Arbetslaget ska dokumentera, följa upp, utvärdera och utveckla barns delaktighet och inflytande i dokumentation och utvärderingar, vad och hur barn har möjlighet att påverka och hur deras perspektiv, utforskande, frågor och idéer tas till vara (sid 15).

Göteborgs skolplan (2009/2010) har som verksamhetsidé att stärka förutsättningarna för alla barn från förskola till gymnasium. Pedagogisk dokumentation lyfts fram i fokusområdet ”allas rätt till utvärdering och återkoppling”. I materialet till detta fokusområde kan man läsa att dokumenteringen skall ske kontinuerligt och tillsammans med berörda barn. De beskriver ett demokratiskt arbetssätt som på sikt skall leda till inflytande över det egna lärandet.

Barnet får bekräftelse och lärandet synliggörs via det insamlade materialet som lärare, barn och vårdnadshavare reflekterar kring. I denna samverkan tas därefter en framåtsyftande individuell utvecklingsplan fram. I förskolan innebär det att barnen tidigt bör vara med i dokumentationsprocessen i den mån de kan. Givetvis ökas barnens delaktighet i takt med ålder och mognad. Göteborgs skolplan (2009/2010) hänvisar till FN:s barnkonvention där barn och föräldrar har stöd i sin rätt till inflytande.

4.4 Pedagogisk dokumentation

Pedagogisk dokumentation behandlar hur barn och lärare gemensamt agerar för att göra dokumentationen levande i en omgivning som är i ständig utveckling. Taguchi (1997) skriver i sin bok om den inre och yttre pedagogiska miljön, där den inre är dold och handlar om våra attityder och synsätt medan den yttre är den synliga och beskriver vår fysiska miljö. Med hjälp av pedagogisk dokumentation kan man synliggöra den inre pedagogiska miljön och samtidigt få möjligheter att förstå den yttre pedagogiska miljön.

Ett grundläggande syfte i pedagogisk dokumentation är att utgå från barnens kommunikation av erfarenheter och tolkningar. I detta avseende kan läraren använda sig av tidigare dokumentation för att låta barnen gå tillbaka till sina egna tankar vid en tidigare genomförd aktivitet. Barnen ska vara medaktörer när de samlar in kunskap genom erfarenheter, frågor och eftertankar. Läraren tar fram förutsättningar både genom att planera, förbereda och organisera vissa situationer och är dessutom öppen för att fånga de möjligheter som barnen skapar spontant och som släpps fram i barnens lek.

Lindgren och Sparrman (2003) betonar dokumentationens betydelse för att göra barnens röst synlig, ställa det enskilda barnet i centrum och visa vad barn och lärare gör i förskolan. Dokumentation är att synliggöra barnets tankar, handlingar och utsagor. Författarna tar upp problematiken med den etiska maktfrågan, att betrakta och att bli betraktad. Läraren är den som dokumenterar och hamnar därför i en maktposition gentemot de barn, som dokumenteras. Författarna framhåller att diskussionen om barn som dokumenteras i den pedagogiska verksamheten i förskolan, ska omfattas av samma etiska regler som forskare erbjuder barn i en forskningssituation. Med detta menas, att barnen och föräldrarna skall lämna sitt medgivande till dokumentation och få veta vad dokumentationen skall användas

till. Barnet ska ha möjlighet att välja om han eller hon vill delta eller inte och därmed förstå att deltagandet är frivilligt.

Svenning (2009) tar upp barns rättigheter och möjligheter till inflytande i förskolans dokumentation. Utifrån sin avhandling resonerar hon kring hur förskolorna genomför sitt uppdrag kring dokumentationen och på vilket sätt barnen är delaktiga. Svenning ger positiv kritik samtidigt som hon ifrågasätter handlande som omedvetet görs. Svenning menar att det sätts mål som lärare skall sträva mot men i praktiken genomförs det på ett sätt som rimmar dåligt. Hon beskriver olika diskurser som finns på varje förskola. Ett exempel är fotografering. Frågor Svenning ställer sig är vilken uppfattning personalen har om att ta bilder på barnen. Hon undrar även hur man i personalen kommunicerar med barnen när de tar bilderna eller när bilderna väljs ut.

Svenning uppfattar att fler och fler förskolor för diskussioner om hur de skall få barns medverkan i dokumentationsprocessen. Hon nämner att det finns många vinster med att göra barnen aktiva. Barnen har oftast egna tankar om vad de anser är bra och viktig dokumentation och dessa reflektioner är användningsbara och lärorika för lärarnas fortsatta utveckling. En annan aspekt är det etiska förhållningssättet som förstärks när lärarna tar tillvara på barnens individuella önsningar.

Åberg (2005) skriver hur hon, efter att arbetat i förskolan i tjugo år, trodde sig veta vad det innebar att arbeta med barn, men inte visste vad det kunde bli. Författaren beskriver de erfarenheter hon har gjort tillsammans med barn, kollegor och föräldrar under arbetet med utvecklandet av den pedagogiska dokumentationen. I boken ger Åberg exempel på hur arbetet med pedagogisk dokumentation har gett henne och barnen en helt ny dimension i samspelet och demokratin på förskolan. I Åbergs bok finns kapitel där Taguchi (2005) beskriver de teoretiska aspekterna av Reggio Emilia filosofin om det kompetenta barnet och hur det används i pedagogisk dokumentation. Författaren framhåller hur arbetet med dokumentationen utvecklade hennes förmåga att lyssna på barnen och förstå vad det är de uppfattar och hur de gör det. Genom att använda sig av barnen och deras perspektiv kan läraren se hur barnen söker kunskap för att förstå sin omgivning. Åberg menar, att genom att fokusera på barnens tolkningar visar de själva sina styrkor, intressen och talanger.

4.5 Etik i förskolan gällande pedagogisk dokumentation

Johansson (2001) menar att det finns ett etiskt synsätt i förskolan. Traditionen i förskolan bygger på att barnen tidigt lär sig att visa hänsyn och respektera varandra. Etik är däremot inte fullt så enkelt. Johansson beskriver de etiska frågorna som komplicerade och att de bör utvecklas medvetet och ständigt tillsammans med barnen, d.v.s. det etiska lärandet ska ske kollektivt. I detta sammanhang är det vi vuxna som har det yttersta ansvaret både för att det skapas förutsättningar och att utveckla goda etiska värden och normer.

Allt handlar om att förmedla en människosyn som präglar framtidens medborgare. Ur dokumentations synvinkel kan lärarnas etiska bemötande betyda respekt för barnens rätt till egen åsikt. Samtidigt läggs dessa goda etiska värden som grund och hjälp för barnen att förstå andras perspektiv i framtiden, skriver Johansson.

Gren (2007) skriver att etik kan handla om en persons sätt att bete sig, hur man handlar och bemöter sina medmänniskor. Gren poängterar att det är i de gemensamma dialogerna med barnen det aktiva arbetet kring värdegrunden sker. Det måste därför ges möjlighet för barnen att tränas i att se, förstå och ta olika perspektiv. Författaren poängterar de tre etiska värdeord demokrati, självbestämmande och integritet. Författaren skriver även att dessa värdeord får sin innebörd genom ett pedagogiskt vardagsarbete som barnen möter när läraren konkretiserar värdegrunden. Gren talar om att demokrati föds i ett demokratiskt förhållningssätt där det råder samspel, ömsesidighet och lyhördhet. På förskolan handlar det om att främja demokratiarbetet genom att ta tillvara på tillfällena i vardagen. I denna finns situationer och tillfällen där barnen får möjlighet att påverka verksamheten och öppnar upp till eget ansvarstagande.

Våra styrdokument, skollagen och läroplanen, ställer höga etiska krav på lärarna, både som förebild och att förstå, förankra och förverkliga de grundläggande värden som vårt samhälle vilar på. Därför behöver läraren ständigt reflektera över sitt förhållningssätt.

4.6 Barns lärande gällande pedagogisk dokumentation

Dysthe (2003) lyfter fram den sociokulturella synen på lärandet. Enligt henne sker lärandet inte bara vid direkta lärandesituationer utan ständigt i samspel med andra människor. Det sociala samspelet tillsammans med kommunikation och lärande ses som sammanlänkande. Dysthe delar upp lärandets socialprocess i sex centrala aspekter. 1. Lärandet är situerat. Enligt det sociokulturella perspektivet är lärandet inte begränsat till en kontext utan alla delar både de fysiska och sociala sammanhangen är integrerande. Dysthe beskriver det som en väv, där allt vävs samman och där lärandet ingår.

2. Lärandet är huvudsakligen socialt. Ordet socialt kan i lärosammanhang ha fler betydelser, som uppstår genom relationer och interaktioner eller genom historiska och kulturella sammanhang. Vår hjärna är inte utrustad med allt utan det krävs, skriver Dysthe, också innebörd och mening och detta skapas i det sociala kommunikativa mötet.

3. Lärandet är distribuerat, uppdelat mellan människor. I en grupp kan deltagarnas kunskaper utnyttjas och distribueras för att på så sätt skapa ny kunskap eller lösa problem.

4. Lärandet är medierat. Begreppet mediering, förmedling, kommer från Vygotskij och betyder, menar Dysthe, verktyg eller stöd av andra och används i läroprocessen. En för vår kommunikativa betydande resurs är språket.

5. Språket är grundläggande i läroprocesserna. Genom att kommunicera utvecklas också vårt tänkande. Dysthe talar om att språket blir länken mellan kommunikationen med andra och det inre tänkandet.

6. Lärandet för deltagande i en praxisgemenskap. Dysthe beskriver även detta fenomen genom Vygotskij. Lärandet sker huvudsakligen genom att delta i en praxisgemenskap.

Pramling Samuelsson och Sheridan (2009) betonar att kvalitet i förskolan handlar om, att ge barnen förutsättningar för att lära och utvecklas. Hög kvalitet kan vara klara mål i arbetet, samverkan med föräldrar, anpassade miljöer, mindre barngrupper samt kompetenta lärare. Dessa kan vara betydelsefulla villkor som gynnar barnens lärande och utveckling. Kvalitet beskrivs av Pramling och Sheridan som föränderliga lösningar. För detta menar författarna, att det krävs en atmosfär som är tillåtande där barns delaktighet och möjligheter till förhandlingar präglas av samspel, kommunikation och utmaningar. Hög kvalitet är även beroende av

lärarens önskan och förmåga att sätta sig in i barnens perspektiv, att samtala med barnen, lyssna på dem samt ge dem utrymme att föra fram sina röster.

Benn (2003) talar om att dokumentation är ett sätt för att barnen skall upptäcka och få syn på sitt lärande. Hon uppfattar att dokumentationen främst är ett verktyg för lärarna för att förstå barnen och för att kunna vägleda dem vidare i sitt lärande. Benn beskriver detta genom att använda det som Lev Vygotskij kallar den proximala zonen. Genom utmaningar, nyfikenhet och lust att lära kan barnet tillsammans med andra lösa problem och på så sätt komma vidare i sitt lärande.

Johansson (2003a) menar, att lärarnas barnsyn och kunskapssyn kan avgränsa barns lärande. Författaren har studerat pedagogernas förhållningssätt och vilka strategier de använder i sitt samspel kring lärsituationer. Utifrån dessa observationer framträder olikheter i deras samspel och möten med barnen. Kontrasterna blir en barnsyn som sträcker sig från ett kompetent barn till ett behavioristisk synsätt där straff och belöning används.

Den strategi Johansson lyfter fram, bygger på en stark respekt till barns förmågor och att barnen själva görs delaktiga i sin egen kunskapsprocess. Denna strategi nämner hon som tilltro till barns förmåga. Johansson menar, att lärarna inom denna grupp tar tillvara på vardagssituationer och använder dessa till ett lärande. Något som Johansson (2003a) framhåller, är att dokumentation är en bra strategi för att se och förstå barns lärande. På detta sätt synliggörs lärandet och lärarna kan iaktta och förstå vad barnen egentligen lär sig. Via reflektioner har de vuxna möjlighet att uppmärksamma saker det annars kanske inte hade upptäckts.

Att synliggöra lärandet handlar också om att göra lärandet synligt för barnet, skriver Johansson. Genom detta blir vi lärare en länk till att hjälpa barnen att bli medvetna om att de lär sig saker hela tiden. Att uppmärksamma hur andra lär sig och att vi tillsammans kan lära oss saker ihop och på olika sätt är något läraren kan hjälpa barnet med. I dessa situationer fungerar dokumentationen som ett sätt att reflektera tillsammans vuxna och barn för att motivera till ett fortsatt lärande.

4.7 Barns perspektiv

Johansson (2003b) redogör för nödvändigheten av att se helheten bakom barnets verklighet genom gester, tonfall, kroppspråk och ansiktuttryck. Författaren framställer barns perspektiv som lärarens ansträngning att förstå barnets tillvaro. Hon betonar dessutom att vi aldrig fullt ut kan förstå barnen. Det finns, menar Johansson, gränser för hur väl vi kan förstå barnet. För att bättre inse vad barnet menar får läraren även titta på sammanhanget, miljön och relationen till barnet. Om barnet känner sig tryggt och accepterat av läraren kan denna få tillträde till barnets värld och då är det enklare att tolka barnets olika uttryck, gester och tonfall.

Doverborg och Anstett (2003) menar, att läraren måste ha klart för sig vilket syfte dokumentationen har för att kunna rikta barnens uppmärksamhet mot just detta. Författarna talar om ett utvecklingspedagogiskt förhållningssätt för att få en ökad förståelse av barnens tankevärld. För att erhålla detta förhållningssätt, gäller det för läraren att både lyssna och utmana barns tankar och strategier för att synliggöra mångfaldens av barns föreställningar. Fokus ligger inte på vad barnen gör utan på vad som sker och sägs i olika situationer. I och med att dokumentationen används görs världen mer genomskinlig för barnen. Detta bidrar till att andra barn, lärare och övriga vuxna kan ta del av barns perspektiv.

Bjervås (2011) redogör för hur pedagogisk dokumentation används som arbetsverktyg av lärare som ser det kompetenta barnet och vill göra barnet medveten om sitt eget lärande. Författaren lyfter fram problematiken med klassificering av barnet som kan bli en följd av läraren ser kompetenser hos barnet men inte sårbarhet och behov. Pedagogisk dokumentation utvecklar både kvaliteten i förskolans pedagogiska arbete och barnets lärande. Enligt Bjervås ger detta en individuell granskning och bedömning av barnet. Hon menar att det är de vuxna som har makten över vad som dokumenteras, samt om det är aktivitet i sig som dokumenteras eller om det är deltagarna i aktivitet.

Bjervås menar fortsättningsvis, att det ställs höga krav på läraren att i den pedagogiska dokumentationen understryka barnets förmågor och potentialer utan att döma barnet. Så länge läraren är medveten om de maktpositioner som pedagogisk dokumentation kan ge och medvetet släpper in barnet och fångar upp barnets tolkning av sin egen lärandeprocess, ger detta signaler till barnet att det tas på allvar och är verkligt delaktig. Dessutom har barnet i detta sammanhang en tydlig möjlighet att visa upp sina kompetenser.

Qvarsell (2003) redogör för diskussion i pedagogisk forskning om barnperspektivet. Hon menar, att vuxna ser på barn på olika sätt, för barnens bästa eller hur barnen själva uppfattar sina villkor. Att uttrycka sin egen röst i ett demokratiskt samhälle, grundar sig i barnens mänskliga rättigheter. Författaren vill lyfta fram barns perspektiv i meningen att förtydliga ett fenomen ur flera olika perspektiv. Qvarsell pekar på problematiken kring att etik och hänsyn till barnets värdighet, kan försvåra en dokumentation, skillnaden mellan barnets demokratiska rätt och förmodat generella behov blir betydelsefulla. Författaren redogör för barnets lärandeprocess som en rekonstruktion mellan barnet och dess omgivning. Kunskapsbildning är inte en förmedling utan en ömsesidig process, skriver Qvarsell. Frågan är hur vi synliggör uppfattningen av världen som barnet har och på vilket sätt deras föreställningar och bilder kan öka vår insikt om deras lärande.

4.8 Reggio filosofin

Ett exempel på pedagogisk dokumentation är det Italienska perspektivet. Många idéer och tankar kring pedagogisk dokumentation härstammar härifrån och det var här den visuella dokumentationen startades.

Den pedagogiska filosofin som Loris Malaguzzi och drivande kvinnor utvecklade ligger i provinsen Reggio Emilia, i norra Italien, som växte fram efter andra världskriget. Efter den traditionella auktoritära barnsynen som rådde i Italien vid denna tid, ville nu medborgarna förändra barnsynen för att skapa ett demokratiskt samhälle med stark tilltro till barnens förmågor. Respekten för barnet innebar, att man även förändrade sin syn på barn och började se på barnet som ett rikt och kompetent barn. Visionen de hade var ett barn som kan, bara det gavs förutsättningar för att utforska sin omvärld. I praktiken innebär detta ett utforskande arbetssätt där barnen tillsammans med andra är delaktiga i dialoger och på så sätt ges makt till sitt eget lärande.

I dokumentationsarbetet inom Reggio skapas både ett reflekterade och synligt arbetssätt kring det som dokumenteras. Tillsammans förs, beskriver Forssell (2005), dialoger med personalen, barnen, föräldrarna och allmänheten för att på så sätt utveckla, förändra och väcka nya tankar. Dokumentationen blir ett betydelsefullt redskap för lärarna när de utvärderar verksamheten men också betydelsefullt för barnens läroprocesser. Barnen ges i Reggios verksamhet, möjlighet att återberätta, inte bara vad de gjort utan även hur de gjorde. Det är barnens röst man vill lyfta fram, menar Forssell, det rika kompetenta barnet som skall leva upp i ett

demokratiskt samhälle vilket är präglad av delaktighet, ansvar, vänskap och tillit. I Sverige finns det idag förskolor som använder Reggio Emilias filosofi, och eftersom det är svenska förskolor är det skolverkets styrplaner som gäller även för dessa.

Sammanfattningsvis visar litteraturen att den pedagogiska dokumentationen kan synliggöra barns tankar, handlingar och utsagor. Ur ett sociokulturellt perspektiv krävs ett gemensamt agerande i form av dialoger, där barns olika uppfattningar lyfts fram och på så sätt blir barnen medvetna om sitt eget lärande. Reflektionerna som lärarna gör används därefter för att utveckla och utvärdera verksamheten för att utmana barnen vidare i sitt lärande. Ur ett etiskt perspektiv bör man respektera barnens rätt till egen åsikt och under demokratiska former göra barnen delaktiga i dokumentationsprocessen. Det centrala är att läraren försöker tolka barns intentioner ur barns perspektiv för att dokumentationen ska bli pedagogisk.

5. Metod

I det här kapitlet redogörs det forskningsmetodiska genomförande som ligger till grund för undersökningen. Vidare ges en beskrivning av metodval och tillvägagångssätt. Därefter följer en förklaring av intervjuförfarandet, urvalsgrupp, etiska aspekterna samt studiens tillförlitlighet. Kapitlet avslutats med metoddiskussion.

5.1 Metodval

Vårt val av kvalitativ metod bygger på att vi undersöker barns utsagor om verksamhetens dokumentation samt vad barnen själva väljer att visa för dokumentation. Kvalitativ forskning som ibland benämns som induktiv, innebär, att forskaren följer upptäckandets väg (Kullberg, 2004). Stukát (2005) menar, att den kvalitativa ansatsen är när man försöker tolka och förstå det man ingående har studerat.

5.2 Pilotstudie

Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wägnerud (2007) beskriver pilotstudier som en generalrepetition inför kommande undersökning. Inför våra intervjuer gjorde vi varsin pilotstudie för att undersöka om barnens svar riktade sig mot studiens frågeställningar. Doverborg och Pramling Samuelsson (2000) menar, att frågorna bör prövas eftersom det är komplicerat att veta i förväg hur barnen uppfattar frågorna. Efter genomförd pilotstudie (bil. 2) utvecklades två av frågorna på samtalsmallen eftersom indikationer fanns på att svar saknades utifrån frågeställningarna. Frågorna som vi ändrade riktar sig mot dokumentation och etik (bil. 3).

5.3 Intervju

Vid intervjutillfällena har vi använt oss av vad Stukát (2005) benämner ostrukturerade eller semistrukturerade intervjuer. Huvudfrågorna bestämdes i förväg för att stämma överens med studiens syfte och frågeställningar. Men det har ändå lämnats utrymme för följdfrågor för att fördjupa och förtydliga barnens perspektiv. Johansson och Svedner (2006) nämner, att forskaren behöver ha fokus och är medveten om att en intervju aldrig är den andra lik. Det gäller att vara lyhörd och att ge den intervjuade öppna frågor, pauser och följdfrågor så att man får uttömmande svar.

Våra diskussioner kring vårt metodval har resulterat i att barnintervju kan göras på många sätt. I vårt fall kom vi överens om att intervju förfarandet skulle ske genom en sk. ”gåtur”. En gåtur kan beskrivas som en kommunikationspromenad där barnet i detta fall guidar runt oss och berättar om aktiviteter i deras verksamhet (Petersson, 2004).

Vi har anammat Doverborg och Pramling Samuelsson (2000) tankar om att skapa förtroende mellan barn och forskare vid intervjuer. Fyra gåturer med intervjuer genomfördes på respektive förskola för att barnen skulle känna sig trygga och avslappnade. Enligt vår förståelse har barnen lättare att svara på frågor och visa dokumentationen i en bekant miljö. Det är dessutom enklare för forskaren att förstå ett barn som man har en god relation till. Detta för att barnen skall berätta mera och också för att vi kan möta dem mer individuellt. Vi är medvetna att alla barn har olika erfarenheter av pedagogisk dokumentation och här är det vi som måste visa respekt och vara öppna för det barnen ger uttryck för.

Det är inte självklart att man får tillträde till barnens värld även om forskaren har närvaro, närhet, sensitivitet och respekt för barnen. Johansson (2003b) betonar, att det även behövs tid för att bli bekant med barnen och vinna deras tillit.

5.4 Verktyg

Verktyget vi har valt att använda oss av är ljudupptagning vid intervju förfarandet, på våra så kallade gåturer. Anledningen till detta är att kunna koncentrera sig på barnens utsagor om vad de säger och visar som pedagogisk dokumentation. Vår erfarenhet är att ljudinspelning är ett bra hjälpmedel att få ner det som barnen säger. Dessutom kan forskaren lyssna på det flera gånger vid transkribering. Björndal (2002) betonar ljudupptagning som ett effektivt verktyg för registrering av barnens utsagor dessutom går det att använda dokumentationen framöver om vi vill studera likadana situationer ur ett annat perspektiv.

5.5 Observationer

Under gåturena observerade vi vilken slags dokumentation barnen valde att visa oss. Vi hade dock i förväg bestämt att begränsa till totalt 7 olika dokumentationsplatser. Inom dessa 7 olika dokumentationer bestämde vi att det måste finnas med två för studien relevanta och betydelsefulla dokumentationer inom pedagogisk dokumentation. Valet blev den digitala fotoramen i tamburen och något barns teckning. Detta för att låta studien innehålla jämförelser och variation i minst två avseenden. Efter gåtursintervjuerna gick vi tillbaks till de platserna barnen spontant visade och förde anteckningar med papper och penna.

5.6 Urval

Valet av våra egna förskolor bygger på barnens förtroende av oss lärare. Doverborg och Pramling Samuelsson (2000) menar om lärarna intervjuar barnen som vistats på avdelningen där de arbetar är det en klar fördel av den orsaken att de sedan tidigare har utvecklat en relation. För att få barn och föräldrar att ställa upp på studien och ge oss tillstånd att intervju barnen valde vi att skicka ut ett informationsbrev (bil. 1) där även föräldrarna kunde lämna ett skriftligt godkännande. I brevet förklarar vi studiens syfte och vad vi förmodat skulle komma att lära oss av undersökningen. Detta för att motivera föräldrarna och få dem engagerade av vår studie. Totalt har vi intervjuat 8 barn mellan 3,5-5 år.

5.7 Etiska principer

Denna undersökning vilar på de etiska principerna som beskrivs i Humanistisk samhällsvetenskapliga forskningsrådet. Dessa anvisningars syfte är att skydda och visa respekt och hänsyn till de som deltar i forskningen.

Stukát (2005) beskriver kortfattat de fyra etiska kraven:

- Informationskravet, vilket innebär krav på att deltagarna som berörs av undersökningen får tydlig information om studiens syfte och att medverkan är frivillig.
- Samtyckeskravet förtydligar deltagarnas rätt att själva bestämma om de vill avbryta sin medverkan. Om någon väljer att avbryta skall detta ske utan negativa följder. Det är viktigt att tillstånd hämtas in från vårdnadshavare om undersökningen riktar sig till barn eller ungdomar under 15 år.
- Konfidentialitetskravet innebär anonymitet, säkerhet och att allt dokumenterat behandlas konfidentiellt. Dessutom skall den medverkande känna sig säker på att det inte går att identifiera personliga utsagor.
- Nyttjandekravet betyder att all information som samlas in bara får användas i den tillfrågade studien.

För oss innebar detta, att vi skrev ett brev (bil. 1), där vi förklarade vårt syfte med studien och bad om föräldrarnas tillstånd om att få använda ljudupptagning vid intervjun av deras barn. Muntligen förklarade vi vid intervju tillfället för det enskilda barnet om varför vi vill samtala med dem och att vi också vill spela in samtalet. Därefter gav vi barnen frågan om de fortfarande ville medverka eller om de ville avbryta.

5.8 Tillförlitlighet - Reliabilitet och validiteten

I detta stycke beskrivs studiens noggrannhet och tillförlitlighet (Stukát, 2005).

Tänkbara intervjufrågor formulerades vilka riktade sig mot våra frågeställningar. Detta uppfattar vi stärker reliabiliteten i studien. Vi uppfattar även, att vi i genomförandet av pilotintervjuer, det vill säga gåturererna med observation och intervju integrerade, förberedde vid de sedan kommande gåtursintervjuerna, vilket kan ses som en förstärkning av studiens reliabilitet. Efter våra pilotundersökningar gjorde vi förbättrings ändringar i samtalsmallen för att möta barns utsagor på ett mer utvecklande sätt. Att vi varit två som diskuterat och verbalt satt ord på våra tankar, uppfattar vi vara en reliabel förstärkning. Det ingår även en pilotstudie, ett systematiskt tänkande kring forskningsfrågorna och data är bearbetad samt diskuterad tillsammans. Dessutom användes ljudinspelning för att höja noggrannheten i studien.

Stukat (2005) beskriver validiteten som ett komplext begrepp och att det rutinmässigt används för att ta mått på i vilken grad vi mäter det vi planerar att mäta. Denna studie är kvalitativ, vi varken prövar eller mäter något utan tolkar barnens utsagor utifrån våra intervjufrågor. Författaren menar vidare, att man ska fråga sig själv om man verkligen undersöker det som man vill undersöka. Vi anser att validiteten är god i studien eftersom vi gjorde ett medvetet val av metodens utformning för att barnens perspektiv skulle framträda.

Johansson och Svedner (2010) uttrycker att resultaten kan diskuteras om det ger en verklig bild av det som granskats. Man ska som forskare ställa sig frågan om svaren täcker hela det fält man hade som mål att undersöka. Validiteten i vår studie anser vi är god då det systematiska sättet att genomföra en vetenskaplig studie bygger upp studiens tillförlitlighet.

5.9 Generaliserbarhet

Generaliserbarheten innebär att man resonerar kring resultatet och samtidigt undersöker vilken grupp studien gäller för (Stukat, 2005). Undersökningsgruppen i vår studie har bestått av endast åtta barn, men i en studie likt denna, är det inte antalet personer som forskaren tar hänsyn till vid generaliseringstänkandet. Vad som ska räknas och kvantifieras, om sådant är av intresse, vilket vi inte uppfattar att det varit i just denna studie, är det tankar de intervjuade synliggör för undersökaren. Från åtta barn kan hundratals tankar framkomma. Kvalitativa forskare kan i förening med andra kvalitativa forskares resultat tillsammans diskutera generalisering (Kullberg, verbal referens 2013 11 01). Men däremot anser vi att genom att lyfta upp barns perspektiv kan vi lärare utvecklas i att förbättra och få barnen mer delaktiga i den pedagogiska dokumentationen. Barnens utsagor och upplevelser i t.ex. fotograferingssammanhang kan leda till många bra diskussioner kring yrkesetik och barns rättigheter. Svenning (2009) påstår att det är nödvändigt att ifrågasätta vårt sätt att dokumentera. Vi frågar oss hur det ser ut på våra förskolor, har barnen möjlighet att välja om de vill bli dokumenterade eller inte.

5.10 Bearbetning av data

Första bearbetningen av data från studiens observationer gjordes genom att, på post-it lappar, skriva ner alla platser som barnen visade. Enligt Johansson och Svedner (2010) ska man som forskare komma underfund med en struktur som döljer sig i det införskaffade underlaget. För att få fram mönster och se en struktur flyttades post-it lapparna runt i olika indelningsgrupper tills urskiljning kunde göras. Barnen visade ett flertal dokumentationsplatser och gav uttryck av att några platser var viktigare än andra. Barnens val av platser kommer att beskrivas i observationsresultatredovisningen.

Bearbetningen av intervjuerna startades med en översiktstabell över frågor och utsagor. Syftet var att få syn på om utsagorna täckte frågorna från samtalsmallen (bil.3). Nästa steg var att skriva varje fråga var för sig med alla barns utsagor kring befintlig fråga. Avsikten var att få syn på det kvalitativa skilda sätt på vilka barnens utsagor visade sig (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2000). Genom att se mönster med utgångspunkt från barns svar skapades olika innehållsliga kategorier. Dessa kategorier framträder utifrån de platser och val som barnen gör vid gåturerna och ur barnens perspektiv handlar om pedagogisk dokumentation. Citaten används i resultatredovisningen för att förstärka de kategorier vi upplever framträder utifrån barnens intervjusvar.

5.11 Metod diskussion

Med utgångspunkt i det syfte och frågeställningar vår studie har, var valet av en kvalitativ metod det rätta. Att bearbeta data och att sedan i kategorier beskriva variationen av utsagor och innehåll var ett förhållande som växte fram under arbetets gång. Som utgångsteorier användes den sociokulturella och den utvecklingspedagogiska.

De ostrukturerade samtalsintervjuerna gjorde att vi kunde föra individuella dialoger som ibland frångick undersökningens frågeställning. Samtidigt kunde vi på ett respektfullt sätt tillmötesgå barnen vid de platser barnen visade oss. Något vi upplevde som en svårighet var att finna tid som fungerade eftersom övriga barngruppen och lärarna var tvungna att lämna verksamheten. Ljudupptagningen är ett måste när man intervjuar barn för att ägna hela sin uppmärksamhet åt barnet. Vid transkribering kunde vi lyssna på intervjuerna upprepade gånger. Nu i efter hand är vi kritiska till samtalsmallen som borde haft färre frågor men mer riktade frågor mot fotografering, beskådning samt vad barnen ger uttryck för som är ett lärande ur barns perspektiv. Detta hade säkert bidragit till en bättre bild av det som granskats. Betydelsefullt är att tänka på att det är personer vi intervjuar därför kan man aldrig garantera att svaren blir sanningsenliga utan barnen kanske svarar det de tror att vi vuxna vill ha svar på (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2000).

Vår kvalitativa metod anser vi har varit en bra metod för att undersöka och få fram barnens utsagor. Våra kommunikationspromenader har bidragit till att barnen har känt sig viktiga och att de är med och äger arenan. Detta har märkts genom att barnen har varit aktiva och valt att vara med i undersökningen. Våra tidigare relationer med barnen gjorde säkert att barnen kände sig trygga och på så sätt var de också pratsamma. Det är viktigt att tillägga att det är vi som har tolkat svaren och hade någon utifrån gjort undersökningen hade det kanske sett annorlunda ut. Valet av förskolorna gjordes medvetet för att få insyn på sakliga grunder och efter studien kunna fortsätta det vi redan påbörjat. Om tid getts hade vi velat att vår undersökning skulle pågått en längre period och då skulle vi haft möjlighet att intervju fler barn.

Utifrån tabellen ovan kan vi utläsa att det är fotografier som barnen väljer att visa oss flest gånger. Samtidigt ser vi att det rödmarkerade, kategori ett, har exponerats mest antal gånger av barnen.

6.2 Resultat av intervjuerna

Studiens andra syfte är att undersöka vad barnen säger om att deras lärande blir synliggjort genom pedagogisk dokumentation. Nedan redogörs det resultat i tre kategorier, vilka framgått i empirin utifrån studiens tre frågeställningar. Den första kategorin är: pedagogisk dokumentation, den andra: lärande och den tredje: etik. Nedan presenteras de skilda kategorierna med relevanta utsagor från studiens intervjusvar.

6.2.1 Barnens val av dokumentationsplatser

Denna kategori innehåller barnens utsagor om den pedagogiska dokumentationen som synliggörs i verksamheten. Vad barnen har uppfattat och uttryckt som betydelsefullt om pedagogisk dokumentation, som synliggörs i verksamheten, uttrycks i följande utsagor:

Lärare: Vilken dokumentation tycker du är bra och viktig?

Barn 1: - Jag tycker bilderna vi ser på är viktiga!

Barn 2: - Jag tycker det är viktigt att kolla på kartor och så, för jag gillar att lära mig var man bor och så!

Barn 3: -Jag tycker årstiderna är viktiga, så man vet när någon fyller år!

Barn 4: - Bilderna från när fröken var i Afrika!

6.2.2 Barnens uppfattningar om lärandet

Denna kategori innehåller barnens utsagor av deras eget lärande kring dokumentationen de visar och berättar om. I detta avseende visar sig lärande utifrån flera aspekter. Följande fyra underkategorier förekommer, nämligen A: den konkreta situationen ”här och nu”, B: att återberätta, utanför den konkreta situationen, C: ”bortom här och nu” samt D: barnens gemensamma lärande.

A: Den konkreta situationen ”här och nu”

Utsagor från några barns utsagor kring deras lärande om det barnet ser och upplever för stunden genom dokumentationen.

Lärare: - Berätta vad du lär dig, av att se på bilden/teckningen/fotot!

Barn 1: - Man kan lära sig att läsa. Gult här och massa bokstäver, rosa bokstäver och sedan ser jag inte mer.

Barn 2: - Hur man leker med legogubbarna, hur man skall leka med dem på båtar och så. Om man har byggt upp några och hur man bygger.

Barn 3: - Hur man bygger och man kan lära sig färgerna.

Barn 4: - Nej, jag lär mig inget av fotot men det finns ström här och den har lång sladd!”

B: Att återberätta, utanför den konkreta situationen

Utsagor från några barns utsagor kring deras lärande om det de återberättar och minns från det de gjort och varit med om.

Lärare: - Berätta vad du lär dig av att se på bilden/teckningen/fotot!

Barn 1: - Jag lär mig att göra dom grejerna! Jag ser att dom lyser på ett klot med en' ficklampa och hällde på salt!"

Barn 2: - Jag lär mig att dom var på Universeum o att apor bor i träden och krokodilen bor i vattnet!

Barn 3: - Att göra sånt, jag lär mig att spela spel och där pyssla dom! Barn 4: - Jag lär mig att räkna ett, två, tre. Vi skulle räkna och säga vad det fanns siffror och sedan fick vi rita!

C: Bortom här och nu

Utsagor från några barns utsagor kring deras lärande när de tänker bortom här och nu.

Lärare: - Berätta vad du lär dig, av att se på bilden/teckningen/fotot!

Barn 1: - Jag lär mig att skriva vad dom heter och tänker att det är en triangel och att det är nått fyrkantigt!

Barn 2: - Jag måste lära mig vad den blåa högst upp heter!

Följdfråga: - Menar du rektangeln?

Barn 2: - Just det, jag det får jag komma ihåg!

Barn 3: - Mönster är viktigt för då kan man göra mönster och gå hit och titta och gå tillbaka och ha det i huvudet. Jag brukar tänka!

D: Barnens gemensamma lärande

Utsagor från några barns utsagor kring deras lärande där det är ett gemensamt lärande.

Lärare: - Berätta vad du lär dig, av att se på bilden/teckningen/fotot!

Barn 1: - Den här har han målat, det har han berätta för mig!

Barn 2: - Jag lär mig att leka med smålego och jag hjälper henne men hon vill inte det!

6. 2. 3 Barnens uppfattningar ur etisk synvinkel

Denna kategori handlar om barnens utsagor om etiska förhållanden relaterade till att bli dokumenterad via A: digitala fotoramen, B: att bli fotograferad och C: barns teckningar. Etiska dilemman som kan förekomma i nedanstående situationer poängteras. Exemplet ger en bild av forskarens etiska hänsyn genom att barnen ges utrymme att uttrycka sin egen åsikt och får tillfälle att förklara sina tankar med egna ord (Johannsson, 2001). I förskolorna som deltar i studien hänger den digitala fotoramen i tamburen. Syftet är att både barn och föräldrar skall få ett gemensamt samtal om förskolans vardag. Barnens teckningar förekommer både ute i tamburen och också inne på avdelningarna.

A: Digitala fotoramen

Utsagor från några barns utsagor när de berättar kring den digitala fotoramen.

Lärare: - Hur känns det för dig att andra kan se dig på fotot?

Barn 1: - Jag blir glad!

Barn 2: - Som vanligt!

Följdfråga: - Hur menar du då?

Barn 2: - Bra!

Barn 3: (tyst länge), och svarar därefter
- Jag vet inte!

Följdfråga: - Hur känns det för dig att barn och föräldrar kan se dig?

Barn 3: - Okej.

Barn 4: - Det känns så här, titta inte, titta inte. Ånej, det ser löjligt ut!

B: Fotografering

Utsagor från några barns utsagor om att bli fotograferade.

Lärare: - Vad tycker du om att bli fotograferad?

Barn 1: - Det känns roligt!

Barn 2: - Det känns bra!

Barn 3: (tyst länge), och svarar därefter
- Konstigt!

Följdfråga: - Vad menar du, berätta mer!

Barn 3: - Jag vill inte ta så många kort.

C: Barns teckningar

Utsagor från några barns uppfattningar av sina teckningar.

Lärare: - Hur känns det för dig när andra tittar på din teckning?

Barn 1: - Det känns skönt!

Följdfråga: - Hur tänker du då?

Barn 1: - Att det är kul!

Barn 2: - Det känns bra!

Barn 3: - Som vanligt!

6.3 Studiens resultat

Utifrån studiens bearbetade intervjuer kan man utläsa att barnen ger uttryck för en variation av uppfattningar i sina svar. Denna variation har kategoriserats i följande huvudkategorier: Pedagogisk dokumentation, lärande och etik. Detta syns särskilt i lärandestycket där vi valt att göra underkategorier. När vi kategoriserade barnens utsagor kring deras lärande utgick vi från Johansson (2003a) strategier i kommunikativa möten och från Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) utvecklingspedagogik. Här fann vi utsagor där barnen berättade konkret om den dokumentationen som de riktade sin uppmärksamhet mot d.v.s. det vi benämner som här och nu. Vissa återberättade om sina erfarenheter de varit med om medan andra reflekterade och tänkte bortom här och nu. När det gäller lärandet utläser vi att barnen är medvetna att de lär sig saker om dokumentationen som de visar oss. Barnens svar visar också på att viss dokumentation är viktig för dem. Vi anser att det är av vikt att nämna att det fanns tillfällen under intervjuerna där barnen tvekade och inte svarade alls eller svarade ”vet inte”. De frågorna som besvarades minst gånger av barnen var fråga fyra och fråga sex. Dessa frågor avser om de brukar hjälpa till och om de vill ändra på något. Frågan kring vad barnen upplever som ett lärande besvarades av alla barnen. Denna fråga besvarades också på alla platser de visade och för samtal om vilket betyder att den ingav flest utsagor. I frågorna kring fotografier och att bli fotograferad förekommer både positiva och negativa utsagor. Däremot förekommer det positiva utsagor kring barns teckningar.

7. Diskussion

I det här kapitlet diskuteras resultatet av observationerna och intervjuerna. Vi använder oss i kapitlet både av egna nyförvärvade kunskaper och erfarenheter samt relevant innehåll från litteraturen. Nedan redogörs resultatet utifrån våra tre kategorier, pedagogisk dokumentation, lärande och etik.

Vi har valt att bjuda in barnen i vår undersökning. Som vi ser det bidrar intervjuförandet till att barnen blir aktiva och involverade i vad de vill visa samt hur samtalet fortskrider. Det skapas en tillåtande atmosfär där vi visar vårt intresse och vår nyfikenhet mot barnens verksamhet om vad just det enskilda barnet tycker och känner. Johansson (2003a) menar att det skapas en ömsesidighet i en atmosfär som är samspelande och tillåtande. Den samspelande atmosfären hjälper barnen att uttrycka sig, de känner sig speciellt utvalda och det uppstår intersubjektivitet i och med att vi lärare vill dela barnets livsvärld när vi tar barnens perspektiv (Johansson).

7.1 Diskussion om resultatet av observationerna

Resultatet av observationerna visar att barnen till övervägande del valde att visa oss fotografier. 27 av 50 observationer var fotografier tagna i barnaktiviteter/upplevelser eller dagsfoton som rullar i den digitala fotoramen. På fotografierna ser barnen sig själva och sina övriga kamrater i olika lärande situationer. Hundeide (2003), beskriver sociokulturella teorin där barnen lär av varandras erfarenheter och upplevelser. På en del av fotografierna ser vi, forskaren och det intervjuade barnet, att de samspelar och delar erfarenheter. Det här tillsammans med att barnen känner igen sig själva blir en reflektion över vad som sker på bilden. När barnen väljer bilder de vill visa och berätta om, uttrycker de sina tankar på hur det var där och vad de gjorde på bilden. Den erfarenhet barnen hade på bilden blandas med nya erfarenheter som barnet har fått efter att bilden togs. Sammanslaget bildar gamla och nya erfarenheter ett nytt erfärande och blir en del av lärandeprocessen.

Resultatet visar hur forskaren försöker tolka varför barnen väljer att visa bilder/fotografier, i det här sammanhanget är det viktigt att utgå från barnens perspektiv. Hundeide (2003), benämner fenomenet med att man som forskare vill avslöja koden till barnens tankevärld som en tolkande ansats. Vidare menar han att forskaren är som en intresserad främling vilken vill se och förstå barnens perspektiv. Som undersökare kan man undra om barnet väljer att visa bilder för att det var så barnet uppfattade frågan och om forskaren har en annan tolkning av frågan. Författaren undrar vidare vilken tolkning/uppfattning av frågan är den korrekta, forskarens eller barnets. Barnen svarar på frågan utifrån sin egen uppfattning, således är det av grundläggande betydelse att forskaren har inblick i barnens livsvärld och verklighet.

Resultatet åskådliggör problematiken med att tolka barnen och se deras verklighetsuppfattning. Här har forskaren hjälp om det är barn som är känt av forskaren samt i en trygg miljö. Det är således av betydelse för observationens genomförande att det finns ett socialt kontrakt mellan forskaren och det intervjuade barnet, det vill säga att barnet har förtroende för forskaren och litar på denne (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2000). Det underlättar när forskaren ska studera helheten med tonfallet i talet, gester och kroppspråk som tillsammans med ansiktsuttrycket kan ge ett annat budskap än orden som sägs. Johansson (2003b) beskriver betydelsen av att kunna tolka barnens signaler. Förutsättningar för en trovärdig tolkning av barnen utsagor är att de rör sig i en känd miljö, är trygga med forskaren

och inte känner press av att peka ut vad de tror forskaren vill se. Att observationen genomförs i lugn och ro utan störande inslag är även det angeläget, det kan vara svårt nog att behålla koncentrationen.

7.2 Diskussion om resultatet av pedagogisk dokumentation vid intervjuerna

Resultatet av intervjuerna visar att barnen tycker att dokumentation är viktig. Barnen beskriver vad de tycker är viktigt i dokumentationen när det gäller fotografier, kartor och bilder. Deras utsagor visar på att när de reflekterar över dokumentationen så blir den pedagogisk ur deras perspektiv eftersom det är deras ord och tolkningar. Lindgren och Sparrman (2003) framhåller dokumentationens betydelse för att synliggöra barnens uppfattningar och åsikter. Barnen tittade på fotografier och beskrev vad som hände på fotot. Som forskare ställer vi oss frågan om barnen blir inspirerade av vad de gör på fotona. Benn (2003) förklarar via Lev Vygotskij som benämner detta som den proximala zonen, där barnen kan lära av varandra och att det kan hjälpa barnen att komma vidare i sin utveckling.

Resultatet ger en bild av samspelet mellan en lyhörd forskare som försöker fånga upp barnets livsvärld samt ett barn som förklarar sina intryck och tankegångar. Att visa barnen respekt och ge dem utrymme att visa är en av de grundläggande delarna i Reggio Emilia filosofin om det kompetenta barnet (Forssell 2005). Tillsammans med forskaren blir barnen delaktiga både i samtalet och i återspeglingsen av den pedagogiska dokumentationen. Det ger barnen möjlighet upptäcka sitt eget lärande och utveckling. Barnens utsagor ger forskaren möjlighet att med hjälp av följdfrågor ge barnen en chans att vidareutveckla sina tankar och själva beskriva vad de lär sig av den pedagogiska dokumentationen.

Det är också via kommunikationen i intervjuerna som det skapas förståelse för oss. Barnen berättar om sitt kunnande utifrån deras perspektiv och tillsammans lär vi av varandra samtidigt som vi försöker tolka och förstå det barnen ger uttryck för. Dysthe (2003) menar att det är i språkliga samspel och samverkan mellan människor det uppstår lärande. Allt hör ihop och kan inte förklaras del för del.

7.3 Diskussion om resultatet av barns lärande

Resultatet av utsagorna kring vad barnen berättar att de lär sig pekar på att barnen faktiskt är medvetna om att de lär sig någonting av allt de visar inom denna studie. Här vill vi vara tydliga med att påpeka att vi lärare har riktat frågan till barnen och barnen har svarat oss. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) beskriver begreppet riktadhet på flera sätt. Ett kan vara att vi lärare riktar barnens uppmärksamhet mot ett objekt för lärandet. I vårt fall är frågan riktad mot deras lärande utifrån de bilder de visar oss.

Det kan också vara av betydelse, det sätt, på vilket vi ställde frågan. Kan du berätta... hade kanske gjort att vi fått andra svar eller att barnen då svarat ja eller nej. Öppna, vida frågor och att man börjar frågorna med berätta för mig är att föredra, menar Doverborg och Pramling Samuelsson (2000). I ett tidigare projekt "Meta-inläring i förskolan" 1988, intervjuades förskolebarn om sitt lärande. I det resultatet erfor alla barn till en början att lärandet hörde ihop med att göra. Vid andra tillfället uttrycker några att lärandet kan vara att veta eller att förstå (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson). När vi tolkar våra barns utsagor kan vi utläsa att barnen menar att de lär sig massa bokstäver genom att se på bilden som vi tolkar som konkret men även att de lär sig att läsa som vi ser som abstrakt. Det förekommer alltså

tankar som både rör det konkreta görandet och det abstrakta vetandet. Att förskolebarn bara säger att de leker på förskolan är nu för tiden kanske en myt. Istället menar många med oss att det lekande lärande barnet leker in lärandet med hela sin kropp på ett roligt och lustfyllt sätt på förskolan.

Resultatet av utsagorna visar att barnen gärna väljer att berätta vad de gjort eller vad andra har gjort. De återberättar och minns för att berätta och delge sina tidigare upplevelser. I utvecklingspedagogiken utgår man både från barns erfarenheter och erfandet när man beskriver barns lärande. Erfarenheterna, tidigare upplevelser, behöver upplevas och förstås för att erfaras (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003). Taguchi (1997) förklarar erfara med ordet genomlevd mening. Hon talar om att vikten av att upptäcka på egna villkor samt att därefter rita eller berätta sina teorier för att lärandet skall bli en meningskapande process.

I och med att vi bjuder in barnen och låter dem uttrycka sig, blir även den processen pedagogisk. Rent av kanske man kan säga att det är pedagogisk dokumentation vi framför när vi intervjuar barnen. Taguchi menar att pedagogisk dokumentation ger oss signaler på vad barnen ger uttryck för och enligt henne är det kommunikationsaspekten som skall vara central. Vidare menar hon att genom dialogerna och analysen av barnens utsagor får vi syn på barns läroprocesser eftersom undersökningen ger oss svar på vad barnen säger, hur de tänker och hur de lär.

Den underkategori inom utsagorna kring lärandet som vi namngett ”bortom här och nu” tolkar vi som om barnen utvidgar sina tankar. De tänker utanför situationen och några barn ger även uttryck på att de tänker om sitt lärande. Johansson (2003a) förklarar detta fenomen utifrån lärares sätt att samtala med barn. Författaren skriver om olika kommunikations strategier som används av lärare för att utveckla barns språkliga samspel. Vidare skriver hon att just samtala om sådant som inte händer här och nu inte är så vanligt förekommande. Nu 10 år senare kan hända att lärarna använder ett mer medvetet språkbruk tillsammans med barnen för vi upplever att både barnen och lärarna är mer reflekterande i sitt sätt att kommunicera. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) menar att pedagogiska miljöer kan bidra till att dialogerna blir mer än bara dialoger. Författarna talar om metakognitiva dialoger där barnen utmanas till att tänka och reflektera över vad de gör men också om sitt eget lärande. Att tänka om sitt lärande som vi fann i våra utsagor kan också ses som ett metalärande, d.v.s. lärande om lärande, som Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson nämner inom utvecklingspedagogiken.

När vi studerar barns utsagor finner vi att barnen berättar att de lärt sig något via andra barn. Våra exempel tolkar vi som att barnen uttrycker att lärandet hör ihop med ett samspel. Det kan röra sig om att barn har lekt tillsammans, gjort aktiviteter eller haft en kommunikation tidigare runt bilderna, fotona och den övriga dokumentationen. Hundeide (2003) menar att alla samspel som barnet är delaktiga eller närvarande i är betydelsefulla för lärandet. I detta avseende får leken inte glömmas av eller värderas mindre ur lärsynpunkt. I leken skapas ett tidigt lärande genom att barnen härmar, utforskar och förhandlar med varandra, menar Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003).

7.4 Diskussion om resultatet av etik

Innehållet kring frågeställningen som rör etik ger oss svar på vad studiens barn säger om att bli dokumenterade i den pedagogiska verksamheten. Den visar dessutom att barnen svarar med egna uppfattningar och inte vad forskaren vill höra. Denna tolkning gör vi utifrån att barnens svar på frågorna varierar, samt att det är deras egna ord som beskriver vad och hur de känner angående att vara synliga i den pedagogiska dokumentationen. Resultatet pekar även på att barnen är trygga. Johansson (2003b) framhåller vikten av att barnen känner sig accepterade och trygga för att kunna ge uttryck för sin egen mening. Taguchi (1997) beskriver pedagogisk dokumentation och gör gällande att det är av betydelse att barnen är med som medaktörer.

Intervjuerna visar att forskarna ger barnen möjlighet att aktivt delta när de får utrymme och tillfälle att svara på de öppna frågorna med egna ord och tankar. Vårt antagande är då, att om barnen vågar och tar sig utrymme att pratat som de gör med oss forskare, gör de sannolikt på samma sätt i samtal med lärarna. Detta kan dock endast vara en hypotetisk tanke, eftersom det inte i studien har undersökts hur barnen talar med sina lärare om dokumentationen. Det som synliggörs mest är att barnen uppskattar att bli dokumenterade och pratar positivt om det. Doverborg och Pramling Samuelsson (2000) framhåller vikten av att förstå barnens tankevärld när vi lyssnar till deras svar. Författarna lyfter också fram betydelsen av att ge barnen den tid de behöver för att tänka färdigt och ur en etisk synvinkel har barnen rätt att uttrycka sin egen åsikt. Variationen på svaren visar att barnen är till avgörande del positiva till att se sig själva i den pedagogiska dokumentationen. Det finns undantag som visar att alla barnen inte är odelat positiva till att se sig själv på foto.

Resultatet visar även att det finns förbättringspunkter att arbeta vidare på vad det gäller de etiska aspekterna på pedagogisk dokumentation. En sak som kommit fram är dilemmat med valet av vilken dokumentation som synligjordes och barnens delaktighet och påverkan i urvalet. Svenning (2009) lyfter fram frågorna om fotografering och urval samt hur lärarna samspelar med barnen och gör dem till aktiva deltagare. Diskussionen handlar om att alla inte är positiva till att ständigt bli fotograferade. Däremot vill de allra flesta barn bli sedda och blir stolta över att bli dokumenterade, menar Svenning (2009). Ett barn i vår studie ger uttryck av att det inte vill att det skall tas så många kort. När frågan ges till barnet om hur de upplever fotografering eller att andra kan betrakta dem på foto ställer vi oss frågan om vi inte då blir skyldiga att bemöta barnen utifrån deras upplevelser och känslor.

Etik handlar i största mån hur man bemöter och hur man sedan förhåller sig till bemötandet (Gren, 2007). Att arbeta med värdegrunden och de etiska frågorna i arbetet med barnen är att respektera det enskilda barnet samtidigt som kollektivet får en förståelse om självbestämmande och integritet, skriver Gren.

Johansson (2001) nämner att de etiska frågorna är svåra att jobba med men också att ansvaret ligger på de vuxna. Risken är att de vuxna inte är lyhörda eller frågar barnen innan de dokumenterar. Författaren anser att det krävs mycket kommunikation mellan alla inblandade när dokumentationen genomförs, analyseras och utvärderas.

Att synliggöra barnens tankar belyses av Lindgren och Sparrman (2003). I resultatet kan vi se hur forskarna bjuder in barnen att beskriva sin uppfattning av att vara synlig i den pedagogiska dokumentationen med hjälp av samtalsmallen och följdfrågor. Författarna framhåller likaså att det finns anledning att begrunda över att även om forskaren och barnen

utforskar delar av den pedagogiska dokumentationen tillsammans i en interaktion betyder inte detta, att forskaren fullt ut kan sätta sig in barnens verklighet och uppfattning. Bjervås (2011) talar om den vuxnes makt position och att lärarna väljer ut och tolkar vissa delar som blir synligt i en observation. Författaren menar att det krävs att lärarna är medvetna om sin maktposition för det är genom ytterligare kommunikation med barnet som barnet ges en chans att säkerställa tolkningen. Genom att barnet blir medaktör i den pedagogiska dokumentationen kring sin utveckling och lärande minskas också risken för bedömningar och granskningar av det individuella barnet.

7.5 Didaktiska konsekvenser

Pedagogisk dokumentation är ett förhållningsätt, vilket kräver ett medvetet reflekterande från oss lärare. Vi har funnit att intervjuer/dialoger är en förutsättning för att få barns perspektiv. Genom dessa blir barnen delaktiga och aktiva i sin egen läroprocess samt att vi lärare gör barnen till subjekt istället för objekt. När det gäller medvetenheten hos lärarna krävs fortbildning för att nå ett gemensamt synsätt vilket kan skapa en pedagogisk dokumentation som är utvecklande för alla inblandade parter. Ansvaret att dokumentera ligger på hela arbetslaget och vi anser att alla inblandade ska uppmuntras och stödjas av chefen till fortsatt utbildning.

Nu i efterhand blir vi påmind om att faktiskt inte alla uppskattar att bli betraktade. Ett barn beskriver tydligt med ord och genom sitt kroppsspråk att det inte är nöjd med att sitt fotografi hänger upp till allas beskådning. Just detta foto var taget för cirka ett år sedan och som vi förstår det upplever detta barn att det ser löjligt ut på fotot. I och med att vi gav dessa barn chansen att verbalt få uttrycka sig om sina känslor, komma med önskemål och förslag på dokumentationen visar vi oss intresserade av barnens perspektiv. Nu har vi fått en kunskap som gör att vi kan möta det enskilda barnet med respekt exempelvis genom att ta ner fotografier och i fortsättningen vara lyhörda och ge barnen inflytande när det gäller barnens egna dokumentationer. Svenning (2009) skriver att när lärarna respekterar barnens önskemål om att bli dokumenterade eller inte och när barnens idéer får träda fram, först då ges inflytande i dokumentationsprocesserna. Qvarsell (2003) pekar på nödvändigheten av att vi lyfter fram barnens uppfattning av sina villkor i den pedagogiska dokumentationen. Vilket undersökningen visade att vi gjorde när vi lät barnen påverka dokumentationen, det här är något vi tar till oss i vår utveckling av den pedagogiska dokumentationen. Till exempel var det ett av barnen som tyckte att det togs för mycket kort och då är det bra om läraren lyssnar på barnet och visar att dennes åsikt är viktig samt att det kan göra skillnad genom att ta färre kort eller fråga om det är okej att ta bilder.

Bjervås (2011) lyfter fram kravet på läraren att lyfta fram barnets kompetenser utan att döma barnet. Hon redogör även för hur betydelsefullt det är att ge tydliga signaler till barnen att det tas på allvar och är delaktig. Det här är tankar vi har med oss sedan tidigare men undersökning ger oss en förnyad insikt om hur lätt det är att omedvetet kränka barnen vid ett bedömande.

Ett sätt som Skolverket (2012) nämner är att öva sig att dokumentera på varandra i arbetslaget. Vi anser att man kan vinna mycket på att själv få uppleva hur det känns att bli observerad. En annan aspekt är att arbetslaget kan föra didaktiska diskussioner som kan vara

användningsbara i arbetet med barnen. Dessa lärdomar har vi blivit varse under arbetes gång och förhoppningsvis kommer vi genomföra detta i våra arbetslag.

Under arbetes gång har tankarna gått mot hur vi kan få barnen mer delaktiga i dokumentationsprocessen. Att låta barnen ta kontroll av kameran för att se vad som väcker deras intressen och nyfikenhet är också ett sätt att ta barns perspektiv. Säkert fångar de ögonblicksbilder vi vuxna inte reflekterar över varje dag och på så sätt kan barnen få makt och inflytande över sin vardag.

Som vi ser det utifrån våra förskolor har vi en uppfattning om att pedagogisk dokumentation inte arbetas fullt ut. Det finns förbättringspotentialer med att släppa in barnen och göra dem delaktiga i sin egen läroprocess. Våra skäl till denna uppfattning är att dokumentationen blir levande först när den används av barnen, lärare och föräldrarna. Åberg (2005) skildrar hur en tid avsedd för planering av verksamheten grundad på de vuxnas idéer förändrades till en stund för reflektion av dokumentationen med barnen i centrum. Även undersökningen visar hur vi kan använda barnens utsagor för att reflektera kring deras uppfattningar för att utveckla den pedagogiska dokumentationen, följaktligen genom att använda deras utsagor vid planeringstillfällen. Författaren redogör för hur förskjutningen av fokus gav ökade möjligheter att tillsammans med barnen finna deras uppfattning om sitt eget lärande. Gemensam reflektion och diskussion ökar vår förståelse för barnens tolkning. Åberg menar att det här kräver övning ”för att utveckla ett reflekterande förhållningsätt”(s. 24). Ett annat resultat av författarens skildring är hur dokumentationen talar till barnen. En övrig reflektion vi gör av vår undersökning är på vilket sätt dokumentationen talar till barnen. Med barnens delaktighet i val av vilken dokumentation som görs samt deras medverkan i vad som synliggörs och var, stärks dokumentationens betydelse för synliggörandet av deras lärande.

Lindgren och Sparrman (2003) lyfter fram dokumentationens betydelse för att barnen skall komma ihåg, återbesöka, kunna känna igen och fundera över sina egna läroprocesser. För att detta ska kunna ske måste barnen få både utrymme och anpassade verktyg att göra det praktiskt ur sitt eget perspektiv. Resultatet av promenaderna visar hur samspelet fungerar vid intervjutillfällena mellan forskare och barn. Lindgren & Sparrman lyfter fram problematiken om barnens interaktion med lärare som är en del av vardagen och där barnen har ett helt annat beroendeförhållande och vilka förutsättningar lärarna har att fullfölja barnens rättighet att göra sin röst hörd. Vi tror att arbetslag ute på våra förskolor kan använda våra resultat för att vidareutveckla sitt arbete med barnens delaktighet i den pedagogiska dokumentationen. Det har blivit tydligt att vi behöver släppa in barnen tidigare i urvalet av dokumentation som synliggörs. Resultaten visar likaså att vi utgår från barnens perspektiv i undersökningen men även att vi kan bli bättre på att lyssna på barnen och deras budskap.

7.6 Fortsatt forskning

Det vore intressant att göra en liknande studie fast då genom observationer och intervjuer under pågående dokumentationsprocess. I den konkreta situationen tillsammans med barn och lärare kunde frågeställningarna riktas till det enskilda barnet men också genom gruppsamtal. På så sätt skulle man få ett resultat som riktar sig mer mot pedagogisk dokumentation. För att få ett fylligare material hade man också behövt göra fler observationer vilket hade tillfört fler sätt att förstå barnens uppfattningar.

8. Slutord

Syftet med undersökningen var att få barnens perspektiv på pedagogisk dokumentation samtidigt som vi pedagoger fördjupar oss i ämnet. Kommunikationspromenaderna har varit givande och vi känner att vi troligtvis kommer att använda oss av denna metod till liknande undersökningar där barnens röst ska bli hörd. För att följa förskolans läroplans riktlinjer med barnperspektiv i våra utvärderingar, måste vi skapa frågeställningar till barnen där de får uttrycka sina tankar. Dessa utsagor kan sedan ligga till grund för både utveckling, utvärdering och för att höja förskolans kvalitet. Våra resultat kan ses som en del i att uppmärksamma barns funderingar kring dokumentationen som synliggörs i deras verksamhet. Eftersom vi är ålagda att arbeta med att dokumentera verksamheten, måste vi skapa goda etiska villkor för alla berörda. I förskolans verksamhet är det barnen och lärarna som står i centrum. Barnens lärande och utveckling ska följas upp och lärarnas förhållningssätt och lärstrategier behöver diskuteras och utvärderas. För att skapa en medvetenhet hos lärare måste vi skapa forum där vi tillsammans diskuterar och reflekterar över hur och varför vi dokumenterar.

Avslutningsvis är vi fascinerade av barns stora intresse att vilja delta i att gå runt och visa samt berätta om det vi behöver få svar på till vår undersökning. Detta visar på att barns inflytande är betydelsefullt och att de mer än gärna vill dela med sig av sina tankar. Det känns så oerhört viktigt att ta barns perspektiv för att försöka förstå och för att vägleda barnen vidare. Vi är övertygade om att vi vuxna har mycket att lära av barnen.

Referenslista

- Benn, Siv. (2003). *Att upptäcka barns lärandeprocess*. I E. Johansson & I. Pramling Samuelsson (red), *Förskolan- barns första skola!* s.105-120. Lund: Studentlitteratur.
- Bjervås, Lise-Lotte. (2011). *Samtal om barn och pedagogisk dokumentation som bedömningspraktik i förskolan*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Bjørndal, Cato R.P. (2005). *Det värderande ögat*. Stockholm: Liber
- Dahlberg, Gunilla, & Moss, Peter & Pence, Alan (2002). *Från kvalitet till meningsskapande. Postmoderna perspektiv – Exemplet Förskolan*. Stockholm: HLS Förlag.
- Doverborg, Elisabet & Anstett, Siv. (2003). Barn ritar och berättar- Dokumentationens pedagogiska möjligheter. I E. Johansson & I. Pramling Samuelsson (red), *Förskolan-barns första skola!* s83-104. Lund: Studentlitteratur.
- Doverborg, Elisabeth, & Pramling Samuelsson, Ingrid. (2000). *Att förstå barns tankar*. Stockholm: Liber.
- Dysthe, Olga. (2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik. & Wängnerud, Lena. (2007). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, uppl.4. Stockholm: Norstedts juridik.
- Forsell, Anna. (red.) (2005). *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Liber.
- Gren, Jenny. (2007). *Etik i pedagogiskt vardagsarbete*. Stockholm: Liber.
- Hundeide, Karsten. (2006). *Sociokulturella ramar för barns utveckling, barns livsvärldar*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Bo, Svedner, Per Olov. (2010). *Examensarbetet i Lärarutbildningen*. Uppsala: Kunskapsföretaget.
- Johansson, Eva. (2001). *Små barns etik*. Stockholm: Liber.
- Johansson, Eva. (2003a). *Möten för lärande. Pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Stockholm: Liber.
- Johansson, Eva. (2003b). Att närma sig barns perspektiv. Forskares och pedagogers möten med barns perspektiv. *Pedagogisk forskning i Sverige*, nr 1-2(8), 42-57.
- Kullberg, Birgitta. (2004). *Etnologi i klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindgren, Anne-Li & Sparrman, Anna. (2003). Om att bli dokumenterad. Etiska aspekter på förskolans arbete med dokumentation. *Pedagogisk forskning i Sverige* 1-2(8), 58-69.
- Peterson, Carina. (2004). Bra för barn? Forskning om barn och byggd miljö. *Pedagogisk arbetsrapport nr 4*. Institutionen för pedagogik vid Växjö Universitet.

Pramling Samuelsson, Ingrid & Asplund Carlsson, Maj. (2003). *Det lekande lärande barnet – i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber.

Sheridan, Sonja & Pramling Samuelsson, Ingrid. (2009). *Barns lärande – Fokus i kvalitetsarbete*. Stockholm: Liber.

Göteborgs skolplan 2009/2010. Hämtad 30 september 2013, från

<http://www17.goteborg.se/kortedalaskolor/utbynas/pdf/skolplan09-10.pdf>.

Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan*, Lpfö 98, reviderad 2010. Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2012). *Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan – pedagogisk dokumentation*. Hämtad 16 september 2013, från <http://www.skolverket.se>

Stukát, Staffan. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Svenning, Bente. (2009). *Vad berättas om mig? Barns rättigheter och möjligheter till inflytande i förskolans dokumentation*. Lund: Studentlitteratur.

Säljö, Roger. (2011). Kontext och mänskliga samspel. Ett sociokulturellt perspektiv på lärande. *Utbildning och demokrati 2011, vol. 20, nr 3*, 67-82.

Taguchi Lenz, Hillevi. (1997). *Varför pedagogisk dokumentation?* Stockholm: HLS förlag.

Qvarsell, Birgitta. (2003). Barns perspektiv och mänskliga rättigheter. Godhetsmaximering eller kunskapsbildning? *Pedagogisk forskning i Sverige, nr 1-2(8)*, 101-113.

Åberg, Ann och Taguchi Lenz, Hillevi. (2005). *Lyssnandets pedagogik – etik och demokrati i pedagogiskt arbete*. Stockholm: Liber.

Bilagor

Bilaga 1.

Tillstånd att intervjuja/dokumentera barn som del av lärarutbildning

Vi är två studenter som går LAU990 och genomför ett examensarbete under vår anställning vid Ert barns förskola.

Kursen är en del av lärarprogrammet vid Göteborgs Universitet.

En del av innehållet i kursen består av att genomföra sk. fältstudier i verksamheten. Det kan innebära att Ert barn finns med i den ljudupptagna dokumentationen som de studerande skall transkribera och analysera. Examensarbetets syfte är att undersöka vad barn säger om pedagogisk dokumentation. För att kunna besvara dessa frågor behöver vi samla in material genom intervjuer och observationer.

Att som barn delta är frivilligt och bygger på att föräldrar/målsmän ger tillstånd till detta. Det material som samlas in kommer att behandlas enligt de riktlinjer som gäller för studier av detta slag vad gäller deltagarnas anonymitet och etiska hänsyn.

Förhoppningen är att ni ger ert samtycke till att Ert barn intervjuas/dokumenteras eftersom denna kursuppgift och erfarenhet är viktig för vår förståelse och yrkesutveckling.¹

() Ja, ger tillstånd till att mitt barn får intervjuas/dokumenteras och att dokument som bilder eller texter som barnen har gjort enbart används i denna studie.

() Nej, jag vill inte att mitt barn intervjuas/dokumenteras.

Barnets namn:.....

Målsmans underskrift:.....

Namnförtydligande:.....

Har ni ytterligare frågor ber vi er kontakta oss på nedanstående telefonnummer:

Med vänliga hälsningar

Royna Strömberg Seimertz
XXXX-XXXXXX

Linda Gullbert
XXXX-XXXXXX

Handledare för undersökningen är Birgitta Kullberg, birgitta.kullberg@xx.xx.xx
Kursansvarig lärare är Torgeir Alvestad och Nils Hammarén

¹ Videomall hämtad från Brännberg, LAU 985, 2012-10-24.

Bilaga 2.

Samtalsmall

1: Visa mig vad som finns på era väggar!

- Vilket rum ska vi börja med?
- Varför valde du det här rummet?
- Vad är det du vill visa mig här inne?

2: Hur kommer det sig att ni har bilder/teckningar/foton här?

- Vad används det till?
- Hur kan det komma sig?

3: Vad är det på den här bilden/teckningen/fotot?

- Vad ser du? Vad tänker du på när du ser denna bild/teckning?
- Berätta vad du lär dig av att se på bilden/teckningen/fotot, jag är så nyfiken.

4: Brukar du hjälpa till med de här bilderna/teckningarna/fotona?

- Vad gör du då?

5: Vad tycker du att det ska finnas?

- Varför?

6: Om du fick lov att ändra på något av vad som finns på väggarna och i ert rum, vad skulle du ändra på?

- Något som du vill ta bort?
- Något du vill lägga till?

7: Hur känns det för dig att andra kan se dig på fotot?

- Hur känns det för dig när andra tittar på din teckning?

Bilaga 3.

Samtalsmall

1: Visa mig vad som finns på era väggar!

- Vilket rum ska vi börja med?
- Varför valde du det här rummet?
- Vad är det du vill visa mig här inne?

2: Hur kommer det sig att ni har bilder/teckningar/ foton här?

- Vad används de till?
- Hur kan det komma sig?

3: Vad är det på den här bilden/teckningen/fotot?

- Vad ser du? Vad tänker du på när du ser denna bild/teckning?
- Berätta vad du lär dig av att se på bilden/teckningen/fotot. Jag är så nyfiken.

4: Brukar du hjälpa till med de här bilderna/teckningarna/fotona?

- Vad gör du då?

5: Vad tycker du att det ska finnas?

- Varför?
- Vilken dokumentation tycker du är bra och viktig?

6: Om du fick lov att ändra på något av vad som finns på väggarna och i ert rum, vad skulle du ändra på?

- Något som du vill ta bort?
- Något du vill lägga till?

7: Hur känns det för dig att andra kan se dig på fotot?

- Hur känns det för dig när andra tittar på din teckning?
- Vad tycker du om att bli fotograferad?